

DRUŽBENE SPREMEMBE

Spremembe – razvoj – napredek

Družbena sprememba: je vsako pomembnejše in opazno predrugačenje oblik družbenega ravnanja in odnosov med posamezniki, skupinam in družbami. To pomeni tudi preoblikovanje vrednot, pravnih in družbenih norm, družbenih simbolov in drugih kulturnih proizvodov.

Spremembe vodijo k izboljšanju razmer človeškega življenja. Dojete so v neposredni zvezi z **razvojem in napredkom:** spreminjati se pomeni razvijati se. Vedno pa ni bilo tako in danes je to prepričanje omajano.

Šele z nastopom moderne dobe je **napredek dojet kot naravna zakonitost**, pozitivno ej postalo vrednotenje napredka.

Napredek vključuje več razsežnosti:

- intelektualni napredek v znanosti (Comte je to razlagal kot prehod iz fantazije v znanstveno mišljenje)
- tehnični in materialni napredek (nenehno izpopolnjevanje proizvodnih sredstev omogoča proizvodnjo vedno večje količine dobrin, kar vodi h materialnemu blagostanju. Vodi h obvladovanju narave (skupaj z znanstvenim napredkom))
- socialno – politični napredek (čedalje večja svoboda posameznikov, demokracija in državljanska enakost. Pomeni osvobajanje od družinskih in stanovskih vezi.)

Ideja napredka vključuje tudi idejo »konca zgodovine«, prihod boljšega, idealnega družbenega življenja.

Protislovni učinki napredka

Ko se je pojavilo pozitivno vrednotenje napredka, so se začeli pojavljati tudi dvomi vanj, predvsem opozarjanje na njegovo **protislovno naravo**.

Giddens ugotavlja, da je bila v zadnjih petdesetih letih dinamika spreminjanja pospešena. Bolj kot kdajkoli prej smo soočeni z **negotovo prihodnostjo**. Prejšnje generacije ogroženosti niso povzročile same, niti niso mogle vplivati nanje. Danes pa smo negotovost sami spravili v tek.

Edina gotovost glede toka sprememb je naraščajoča negotovost. Konec naj bi bilo zgodovinskih, evolucionističnih pripovedi.

Dejavniki in smeri spreminjanja človeških družb – teoretične razlage

Množica različni teorij je posledica dejstva, da je spreminjanje zapleten družbeni pojav, da ga lahko sprožajo različni dejavniki, da se družbe spreminjajo na različne načine itd.

Evolucionistične teorije

Pri primerjavi različnih človeških družb v zgodovini in danes mnogi sociologi poudarjajo njihove razlike v **kompleksnosti in diferenciranosti**. Lovsko-nabiralniške družbe naj bi imele razmeroma enostavno strukturo v primerjavi z agrarnimi družbami.

Moderne družbe imajo razvito družbeno delitev dela ter številne posebne ekonomske, pravne, politične in kulturne organizacije in institucije.

Glavna značilnost družbenih sprememb naj bi tako bili **naraščajoča kompleksnost in diferenciranost družb**.

Evolucionistične teorije lahko razdelimo na dva temeljna sklopa:

- klasični evolucionizem ali teorije unilinearne evolucije (ena sama, za vse veljavna smer družbenega razvoja. Vse družbe se razvijajo po enotnem vzorcu, od primitivne do vedno bolj organizirane stopnje. Spremembe se odvijajo od

homogenega k heterogenemu.

- Teorije multilinearne revolucije (obstajajo različni vzorci sprememb, ne pomenijo nujno napredka. Razvoj poteka v različnih smereh)

Obema teorijama je skupno to, da je temeljno gibalno spreminjanje v **prilagajanju okolju**. (okolje pomeni tudi navzočnost drugih družb)

Lenskijeva vidita ključno gibalno v **tehnoloških spremembah**. So tega pride zaradi težnje ljudi, da bi popolneje zadovoljevali raznovrstne potrebe.

Sociokulturna revolucija (po Lenskijevih): spreminjanje in razvoj človeških družb, ki sta rezultat kumulativne spremembe. Ta se pojavlja skozi **inovacijo in selekcijo**. Te potekajo znotraj posamezne družbe in v svetovnem sistemu.

Kritične pripombe k evolucionistični teoriji

- človeška družba je kakovostno drugačen pojav kot narava, zato sprememb ni mogoče primerjati z biološko evolucijo
- koncept prilagoditve ima v biologiji določen pomen, v sociologiji pa je ohlapen in nejasen.
- Družb ni mogoče po kompleksnosti razvrščati tako, kot v biologiji razvrščamo žive organizme.
- Niso upoštevali medsebojne odvisnosti in razmerij moči, kakršna so se oblikovala v ZE in kolonijami. Premalo so upoštevali dejstvo, da spremembe potekajo v medsebojno odvisnih družbenih sistemih.

Konfliktne teorije

Za **Marxa** je zgodovina človeštva **progressivni razvoj proizvodnih sil**, s čimer se povečuje tudi človekovo obvladovanje narave. Poudarja dejaven odnos človeka do okolja. Ključni element je **delo**. Človek se okolju ne samo prilagaja, ampak ga tudi dejavno spreminja. S tem spreminja tudi samega sebe in ustvarja svojo lastno zgodovino.

Marx je prepričan, da obstaja naravna težnja po izpopolnjevanju proizvodnih sil in da ravno to ustvarja temeljno **dinamiko družbenega razvoja**.

Preoblikovanje narave je vedno **družbeni proces**. Človek je vedno bil suženj, tlačan, kapitalist itd.

Ljudje pri proizvodnji sredstev za življenje stopajo v medsebojne odnose – **proizvajalni odnosi**. Proizvajalni odnosi skupaj s proizvodnimi silami tvorijo **ekonomsko strukturo družbe**, ta pa ustvarja **družbeno nadgradnjo** (politika, religija, pravo ...)

Spremembe se vedno začnejo v **ekonomski bazi**, povzročajo pa jih **konflikt med stopnjo razvitosti proizvodnih sil in obstoječimi proizvodnimi odnosi**. Nastanejo novi odnosi, ki omogočajo nadaljnji razvoj, preobrat pa povzroči spremembe tudi v družbeni nadgradnji.

Torej je razlaga sprememb **razredni boj** oz. konflikt med lastniki proizvodnih sredstev in tistimi, ki so brez takšne lastnine.

Marxu očitajo ekonomski determinizem ter pretirano poudarjanje razrednega boja kot dejavnika družbenih sprememb.

Dahrendorf vidi izvor družbenih konfliktov v **odnosih dominacije**, ki prevladujejo v vseh družbah. Družbena moč in oblast sta namreč vedno redki dobrini in **vir konflikta** je v težnji po njihovi prerazporeditvi.

Dokazuje, da življenjske priložnosti nikoli niso razdeljene enakomerno. Vzrok za to je v dejstvu, da je treba v vsaki družbi usklajevati različne naloge in dejavnosti, interese in sposobnosti ljudi. Taka družba vedno pomeni **gospodstvo in neenakost**, skupaj pa

konflikte.

Podrejeni imajo vedno interes za spremembo, nadrejeni pa za ohranitev obstoječega. Konfliktni odnos se izteče v prerazporeditev moči, v vzpostavitev novega ravnotežja, kasneje v ponovno odkrito konfliktnost itd.

Konflikti so v resnici tudi vir napredka, ki vključuje tudi širitev življenjskih priložnosti.

Ciklične teorije

Izhodišče cikličnih teorij je **vzpon in padec civilizacij**.

Podobno kot evolucionistične se tudi ciklične teorije opirajo na biološki model, le da to počnejo z drugačnega vidika. Vsaka kultura in civilizacija gre skozi obdobja vzpona, zrelosti in propada.

Različnost načinov in vzrokov družbenih sprememb

Weber zatrjuje, da niti evolucionistične teorije niti Marxov zgodovinski materializem ne morejo v celoti pojasniti družbenih sprememb.

Načini in vzroki spreminjanja so različni in v različnih okoliščinah spremembe sprožajo različni dejavniki.

Weber izpostavlja religiozna prepričanja – asketski protestantizem.